

dat tallozen van hen zich van deze dingen geen rekenschap meer geven, en eigenlijk alle kerkelijke belangstelling verloren hebben.

Over het algemeen zeggen ze, de schorsing te betreuren. Maar stel eens de vraag: wat gelooft u nu zelf omtrent verbond en doop? Dan kunt u van velen zomaar te hooren krijgen: het kan me niet schelen; ze zoeken het maar uit.

En vraag dan eens: U zegt de scheiding te betreuren; maar is u werkelijk van oordeel, dat in die afzetting het recht des HEEREN is betracht? Dan is het meest benauwende dit, dat ze veelal niet zeggen: ik ben overtuigd, dat Christus het zoo wilde — daar-in zou ten slotte nog ernst aan het woord komen —, maar dat ze eenvoudig lachen en zeggen: maakt u dáárover zich dik? Kom, kom, wat is u zwaar op de hand. Een openbare grove zonde hebt u niet gepleegd. Maar er waren moeilijkheden, en men moest tot een oplossing komen. — Men vindt het spel met de tucht al gewoon zoo langzamerhand.

Maar deze geest wordt de dood, de dood voor het huwelijk ook! Een kerklid, dat open en rond zegt: die kwesties van verbond en doop interesseeren me niet, — zoo'n kerklid mag zijn vrouw omhelzen, maar hij geeft haar een slag in 't gezicht. Ze mogen zich niet druk maken over recht of onrecht van tuchthandelingen — het feit dat ze zich er niet meer druk over maken beteekent dat ze dynamiet leggen ook onder hun eigen geluk. Als men de trouweloosheid in de kerk gewoon gaat vinden, dan zal diezelfde trouweloosheid straks de huwelijken stuk vreten".

Doch we lopen vooruit. Na volbrachte studie werd Benne Holwerda 21 October 1934 in 't ambt bevestigd te Kantens, nog geen vier jaar later zendt de Here hem naar Amersfoort. Daar heeft hij zich als predikant ten volle ontplooid. Daar toonde hij, wie hij was, en die hij altijd gebleven is: Herder en Leraar. Die twee in 't nauwste verband. Niet een herder, die de studie der Schriften verwaarloosde en predikant was door de week, veel meer dan 's Zondags; evenmin een dienaar, die zich hoofdzakelijk beperkte tot de studeerkamer en de gemeente vergat. Hij was herder ook op de kansel, hij was leraar alle dagen van de week. En hij hield de orde vast: eerst herder, daarna en daarom leraar. De studie diende hem om te beter de kudde te kunnen verzorgen; bij het opstellen van de preek stond hij midden onder het volk.

Merkwaardig, men kan zich Holwerda niet voorstellen als technicus: voor techniek had hij bitter weinig interesse. Men kan hem zich niet voorstellen als zakenman, als chef in een of ander bedrijf, als handelaar — maar als hij preekte, merkte men: hij stond midden in 't volle leven, had alle sectoren onder zijn aandacht, en sprak zo, dat hij allen aan zich bond en stichtte, opbouwde in 't geloof en in de liefde, want hij opende de Schriften, trouw en klaar, kennende de vragen en noden van zijn tijd. En ook toen hij hoogleraar geworden was, kon hij het welken van de kudde niet laten: regelmatig bleef hij in Amersfoort preken, ging hij de gemeente in om met raad en troost de leden der kerk bij te staan.

Gods werk. De mensen zeggen: een geboren Herder en Leraar. Inderdaad, zo was het, 't Kostte hem wat, toen de benoeming tot hoogleraar kwam, om zich uit de actieve dienst van het predikambt terug te trekken en zich te wijden aan de Opleiding. Hij zag er als een berg tegen op. Te meer, omdat hij wist, wat er aan vast zat. Hij kende de grote achterstand die we hadden op het terrein van de Oudtestamentische wetenschap. Hij kende de overmacht van de ongelovige Schriftkritiek, het overwicht van de theorieën die een oplossing boden of zochten inzake de Oudtestamentische vragen en problemen, waaraan het Schriftgelovig denken zich nooit kan onderwerpen. Ten slotte heeft hij in de kracht Gods de benoeming aanvaard. Niet om zijnentwil, maar om der kerken wil. En schertsende noemde hij zich bij de aanvaarding van het ambt een octavist.

Goed, een man van artikel acht dan. Maar dan toch een man van singuliere gaven, ook als leraar: van godzaligheid, ootmoedigheid, zedigheid, welsprekendheid, goed verstand en discretie.

Van Schriftstudie en de gave, haar uit te leggen, had hij reeds zijn eerste proeven afgelegd. Ik denk aan zijn prachtige meditaties in „De Reformatie“, daterend reeds van 1938, over de tempel, woonstede Gods en der mensen, over de geestdrijverij in de gemeente van Corinthe, over de prediking aan de geesten in de evangeliën, en zoveel andere Schriftstudies en artikelen, meesterlijk naar de vorm, naar de inhoud zich niet basierend op eigen denken, maar geput uit de rijke bron der Schriften. Ik denk aan zijn referaat op de Predikanten-conferentie van 1942: De heilshistorie in de prediking. Hier blijkt: hij maakt zich van de zaken niet af, hij bekijkt ze van alle kanten. Hij spreekt over de actualiteit van het probleem, misverstanden rondom dit probleem, poging tot precisering van het probleem, de hermeneutische zijde van het probleem, de homiletische kant van het probleem. Hij blijkt in de moeilijke stof thuis te zijn, citeert boeken en tijdschriftartikelen, aan de meeste predikanten destijds volslagen onbekend, en tracht de richting aan te geven, die de prediking te volgen heeft. Hij pleit daarbij voor de handhaving

van het eigen karakter der historische stoffen, stelt de kwesties van het extern tekstverband en van de interne tekstsamenhang en vraagt, of men de heilshistorie haar dogmafunderende functie zal laten behouden, dan wel haar illustratief behandelen; of men deze geschiedenis moet behandelen in haar organisch verband, of dat men ze fragmentarisch moet belichten; of men ten slotte bij de verklaring van elke stof synthetisch te werk moet gaan, dan wel atomisme geoorloofd is.

Dit referaat bracht heel wat monden en pennen in beweging, maar eenstemmig was men in de erkenning van aanleg en studiezijn van deze jonge dienaar des Woords.

't Verwondert dan ook niet, dat, toen de kerken van Enschedé vervulling zochten voor de vacature-Ridderbos, de aandacht aanstonds viel op Holwerda. En hij heeft de door zijn publicaties en preekwerk gewekte verwachtingen niet beschaamd. 29 Januari 1946 inaugureert hij met een studie over: De Priester-Koning in het Oude Testament, en toont daarin aan, dat het O.T. de figuur van de Priester-Koning slechts kent als een verlossingsgave der toekomst, en dat zowel Psalm 110 als de profeet Zacharia daaraan mede getuigenis geven. En, de lijn der heilshistorie volgende, laat hij zien de wijze, waarop deze profetie verder wordt gedragen naar en opgenomen in het N.T. Ten besluite stelt hij in het licht, dat, terwijl de apocalyptiek Zacharia tegensprekt, wijl ze wel wil een Priester-Koning, maar verwerpt de profetie over de nabije aflossing van Aäron door Melchizedek; terwijl het rabbijnisme wel de koning verwacht, maar negeert de eed inzake het priesterschap — het Christus is, die de aandacht van heel Israël terugdringt van het koningsprobleem naar het priestervraagstuk. Zichzelf wetend de Hogepriester naar de ordening van Melchizedek.

Zo was de aanvang. Vier jaar later, bij de overdracht van het Rectoraat der Theologische Hogeschool, biedt Holwerda een tweede resultaat van zijn exegetische onderzoekingen aan, sprekende over: De plaats, die de Here verkleezen zal.

Hij begint met te wijzen op de betekenis van 't onderwerp voor heel de Schriftgelovige bestudering van het Oude Testament. De critiek leest evenals de Gereformeerden Deut. 12 zo, dat hier Israëls erediens gebonden wordt aan één heiligdom, met uitsluiting van alle andere. Van hier uit opererend, zag Wellhausen kans 't hele beeld van Israëls geschiedenis radicaal te wijzigen. Daarom is Deut. 12 een grondprobleem ook voor een geschiedenis der openbaring in Gereformeerde stijl. De aftredende Rector besprak daarop eerst de gegevens uit de vroege historische boeken, en vervolgens de altaarwet van Exodus 20, en concludeerde daaruit, dat inderdaad in de aanvangstijd een veelheid van offerplaatsen legitiem was. De vraag rijst nu, of Deut. 12 daarmee in strijd is. Deze vraag beantwoordde Prof. Holwerda ontkennend. De tekst van Deut. 12 legt nergens de nadruk op de enigheid van altaarplaats, en laat alle ruimte voor een andere exegese. En zakelijke overwegingen, ontleend aan de context, pleiten ervoor om de gangbare exegese van dit hoofdstuk los te laten. Het traditionele beeld in onze kringen inzake Israëls plaats van erediens moet worden prijsgegeven. De winst ervan is, dat zo de weg weer wordt gebaad voor een Schriftgetrouw beeld van de geschiedenis der openbaring tegenover 't critische schema, als blijven voorhands nog tal van vragen om beantwoording roepen.

Voor deze oratie betoonde zijn oudere collega, Prof. Schilder, zich zeer dankbaar; hij schreef er over in „De Reformatie“:

„Enkele jaren geleden moesten we de plaatsen vervullen van degenen die waren weggelopen, door uit den naar gemeen accoord aangehangen band der eenheid revolutionair zich los te scheuren. We deden dat, in Enschedé. Een ontroerend woord van den praeses; een verstikte stem van den dankbaren en met Gods zegen verlegen Greijdanus; vreeze en beven vanwege den zwaren last bij de benoemden. Ze zijn inmiddels gekomen, ze hebben allen hun eigen geluid, hun eigen accent, hun eigen belangstelling. Ze hebben moeten worstelen met de eerste moeilijke jaren (het professoraat leert men slechts al doende). Maar nu, nu ze alle drie hun eerste rectorale rede gehouden hebben, heeft elk hunner bijgedragen aan den opbouw der gemeente. En ook de laatste redenaar leverde een werkstuk, waarvan ik durf verklaren, dat het in betekenis gelijk staat met b.v. een rede ter afsluiting van het levenswerk bij sterren van de eerste grootte. Een paar jaar hard werken, en zie, onze oudtestamenticus pakt een probleem aan, dat reeds jaren lang op een oplossing wachtte, en dat om 's Heeren wil niemand mócht laten loopen; hij pakt het aan op een critiek punt; levert dan een rede, opgepropt met argumenten — elke zin was er in een vlot voorgedragen geheel in bepaalde perikopen weer één —; en schiet dan meteen niet maar negatief een bres in het grondwerk van vijanden, die ons jaren lang uit het veld gehouden hadden, niet voor wat het geloóf, maar wel voor wat het mee-kunnen-praten over hun beweringen betreft, doch brengt ook positief een geheel nieuwe beschouwing, waaraan ons eigen kerkelijk leven en theologisch onderzoek een kluit hebben zal, om ze nader

uit te werken; in hooge mate prikkelend. Een paar jaar werken, en prof. Holwerda brengt de gereformeerde theologie verder, dan anderen gedurende een menschenleven zelfs maar hebben beoogd.“

Wat tussen beide genoemde redevoeringen ligt aan college-arbeid en wat nog na de laatste oratie volgde, hebt U, dames en heren studenten, in de College-verslagen.

Als we 't overzien: wat een arbeid in die enkele jaren! Wat een literatuur, bijeengegaard, gelezen, bestudeerd, verwerkt, getoetst! Wat geduld en vlijt om de zin der Schriften te verstaan! Wat ook een voortbrengen van nieuwe dingen uit de schat des Woords!

We stippen hier aan, behalve de exegese van Jozua, Richteren, Deuteronomium: het Deuteronomisch probleem, de uitgebreide studie over de betekenis van de naam Jahwe, de zin van de zedewet, het diepgaand onderzoek naar bepaalde Mozaische voorschriften, b.v. het verbod om het bokje te koken in de melk der moeder (Ex. 23:19, 34:26, Deut. 14:21), de treffende opmerkingen over kerkrecht, kerkverband en kerkelijke tucht bij de verklaring van Deut. 16 tot 19 enz. En hij had van de Here ontvangen de bijzondere gave om ook ten aanzien van een omvangrijke en ingewikkelde stof spoedig de cardo quaestionis te vinden; ook wist hij in korte tijd zijn weg te vinden in de randgebieden van de O.T. wetenschap.

Als we dit levenswerk nagaan, na zo korte tijd afgebroken, vragen we: hoe moet het nu, Here? Hoe moet het verder? De Here antwoordt in Zijn Woord: Ik deed het. En Ik weet, wat Ik doe. En Ik ga voort. Ge hebt niets te doen dan Mij te volgen, op Mij alleen te steunen. Voor de toekomst zorg Ik.

Hooggeachte Mevrouw Holwerda en kinderen, U hebt met ons gestaan bij de groeve van Uw geliefde man en vader, en U hebt geloofd, dat wat gezegd werd in oneer en zwakheid, zal opgewekt worden in heerlijkheid en kracht, en dat de tijd komt, waarop de dood is verslonden tot overwinning. Elk graf van Gods kinderen is een prediker van een glorieuse toekomst. Maar het is ook bewijs van Gods genade: het Woord met al zijn rijke beloften en volheid van troost blijft gelaten aan de achterblijvenden. Gelijk onze broeder zelf eens schreef: „Weest dankbaar, dat nog altijd de graven voor Gods getrouwe knechten gedolven worden. Dankbaar? Ja. Want het feit, dat de Heere Zijn kinderen niet wegrukt en ze in een sprong aan gindsche zijde plaatst, doch ze tusschen al de anderen laat liggen, beteekent, dat Hij in genade de wereld vasthoudt, en dat er verwachting is. Als Hij ze wegnam, gelijk Hij met Elia deed, het zou beteekenen, dat Hij de groote scheiding voltrok en Zijn Woord wegnam. Dood en graf zijn donker, maar zoolang ze er zijn beteekent dit, dat het Woord der genade van de levenden niet wordt weggenomen.“

Dames en heren studenten, laat ook gij U troosten door het Woord van Hem, die én in het heden, én in de toekomst voor Zijn volk alles is. En denkend aan het verleden, laat het niet bij treuren. Het leven van Professor Holwerda is in deze wereld afgesloten. Maar zijn levenswerk is een perfectum: het heeft betekenis en waarde voor het heden en de toekomst. Eigent U toe wat deze hoogleraar U onderwees, opdat ge mede daardoor de Schriftten beter moogt verstaan. En blijft zien van de dienaar op de Meester.

Toen de Here de Hebreërs, aan wie de brief gericht is waaruit ik U een gedeelte las, kastijde en gælde, kwam er inzinking, défaitisme. Ze dachten: houdt het nooit op? Vervolging, arrestatie, goederenberoving, allerlei verdrukking en plagerij. Is de Here niet tégen ons? En wat is er te beginnen, als Hij tegen ons is?

Ze hadden niet gezien, dat Hij, die kastijde en gælde, Vader was, juist daarin Vader, en dat Hij Vader blijft, ook al troffen de slagen al gevoeliger. Vergeet gij 't niet.

Mochten onder ons zijn trage handen en slappe knieën — dat ze, naar de vermaning der Schrift, opgericht worden.

De Here weet, wat Hij doet. En Hij is niet afhankelijk van mensen. Niet van Professor Greijdanus of van Professor Schilder of van Professor Holwerda of van wie ook. Verwacht het van Hem, Alléén van Hem. Hij zorgt voor ons.

En dit is de overwinning, die zal blijken de wereld te overwinnen: niet de wetenschap, niet de geleerdheid, niet het grote getal, niet dat geweldig is naar menschenhatting, maar dit is de overwinning der wereld: ons geloof.

P. DEDDENS.

Aan de intekenaars op de Heidelbergsche Catechismus

In verband met de afsluiting van deel IV van genoemd werk en tevens met het oog op een revisie en combinatie van de registers op de respectievelijke delen, verzoek ik alle lezers, die drukfouten of onjuistheden in het werk en de registers aangetroffen hebben, daarvan mededeling te willen doen aan ondergetekende.

Winschoten, Stationsstraat 5. W. G. DE VRIES.

Een

De HE
weggenom
en broed
broeder i

Voor h
dagen ro
zijn gewe
zettingen.
vaardens.
predikin
stonden
HEREN.
schriftu
tionaire
staat het
sprek zel
lijke bind
zen.“ Hij

Ik vond
mij tot e
kende tek
de gedach
of broede
of kinder
honderdv
ven“ (Ma
leven. Ik
derdvond

Wat er
is in ge
eigen bitt
deszelfs
„Er is oo
meen ik
bij sommi
Ik ontker
leugen er
niet fel e
lemand n

Hij hac
er aan de
schreven
niet. Ma
dat acht
driet had
zeer van.

Ik mee
kend sto
slechts i
was eerl
HERE lo
vrucht va

„Gedenkt
sproken l
wende de

We mo
graf plei
loof navo

Men ko
HERE on
op één a
Maar ik
opkomt,
HERE m
zelf voor
een damp
zien, dat
komt of i
licht zich
voor Kerl

Die giste
eewighel
Een an
moet dat
kinderen?

ten ons
Paulus, n
ding beze
bidden en
bij God;
gaat, zal
Jezus“ (I
bewaard
ben we v
we rust i

Schilder
gaan de
Hij zal le
gen voor
Laten we
zo te zeg
van onze
den te bid
en die hu
dat de H
de HERE
werk van

En late
God ons i
door zijn